

господарської (в тому числі комерційної) діяльності підприємства здійснюється через центри відповідальності за реалізацію різних видів діяльності та функцій, їх прив'язки до організаційної структури підприємства, а також через визначення особистої відповідальності за результати діяльності. Бюджет підприємства охоплює процеси фінансування, матеріально-технічного забезпечення, виробництва та реалізації [4, с. 289].

Центрами відповідальності можуть бути центри витрат (транспортний відділ, відділ матеріально-технічного забезпечення, відділ маркетингу, адміністративно-господарський відділ) та центри доходів (відділ збуту). Вони повинні щомісячно надавати директору підприємства звіти про виконання бюджетів.

Основний бюджет підприємства повинен складатися з поточного та фінансового бюджетів. Поточний бюджет містить в собі бюджет маркетингу, бюджету матеріально-технічного забезпечення, бюджету виробництва, що складається з бюджетів витрат на прямі матеріали, витрат на пряму зарплату, інших прямих витрат та загальновиробничих витрат, які формують виробничу собівартість, та бюджетів адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат. Фінансовий бюджет складається з прогнозованих звітів про прибутки та збитки, про рух грошових коштів підприємства та балансового звіту.

Першочерговим завданням бюджетного методу є координація, на основі показників роботи підприємства, діяльності центрів відповідальності для досягнення кінцевих цілей підприємства.

Висновки. Отже, в сучасних умовах механізм економічного регулювання в системі механізму іннова-

ційного розвитку підприємств легкої промисловості має базуватись на економічних методах, зокрема на комерційному розрахунку. Саме комерційний розрахунок здатен вирішити проблему ефективності виробництва в умовах ринку. Найефективнішим шляхом впровадження комерційного розрахунку на підприємстві може бути застосування відомого у світовій практиці бюджетного методу, суть якого полягає у тому, що координація господарської діяльності підприємства здійснюється через центри відповідальності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства: [навчальний посібник] / І.М.Бойчик. – К.: Атіка, 2002. – 480 с.
2. Дехтяр Н.А. Фінансовий механізм діяльності суб'єктів господарювання [Текст]: монографія / Н.А. Дехтяр, О.В. Люта, Н.Г. Пігуль. – Суми: Університетська книга, 2011. – 182 с.
3. Донець Л.І., Романенко Н.Г. Основи підприємництва. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 320 с.
4. Мочерний С.В. Економічна теорія: Навч. посібник. – Вид. 4-те, стер. – К.: Академія, 2009. – 640 с.
5. Осовська Г.В., Осовський О.А. Основи менеджменту: Підручник. Видання 3-є, перероблене і доповнене. – К.: «Кондор», 2008. – 664 с.
6. Семенов А.Г. Реалізація економічних методів управління в умовах приватної фірми / А.Г.Семенов, О.О. Плаксюк // Держава та регіони. – 2010. – № 1. – С. 10–18.
7. Скібіцька Л.І., Скібіцький О.М. Менеджмент: [навчальний посібник] / Л.І. Скібіцька, О.М. Скібіцький – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 416 с.
8. Фінанси підприємств: Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2005. – 546 с.

УДК 331.18.878

Сак Т.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та безпеки підприємства
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ КОМПЛЕКСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей здійснення інноваційної діяльності в контексті комплексного забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянуто процес інноваційного розвитку з позицій забезпечення економічної безпеки; доведено взаємозв'язок між економічною безпекою та інноваційною діяльністю підприємства. Визначено спільні принципи, що характерні для реалізації інноваційної політики та діяльності із забезпечення економічної безпеки; окреслено основні наслідки інновацій, що сприяють забезпеченню економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційна політика, економічна безпека підприємства.

Сак Т.В. ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ В КОНТЕКСТЕ КОМПЛЕКСНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Статья посвящена исследованию особенностей осуществления инновационной деятельности в контексте комплексного обеспечения экономической безопасности предприятия. Рассмотрен процесс инновационного развития с позиций обеспечения экономической безопасности; доказана взаимосвязь между экономической безопасностью и инновационной деятельностью предприятия. Определены общие принципы, характерные для реализации инновационной политики и деятельности по обеспечению экономической безопасности; названы основные последствия инноваций, способствующих обеспечению экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, инновационная политика, экономическая безопасность предприятия.

Sak T.V. ENTERPRISES INNOVATION ACTIVITY IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY COMPREHENSIVE PROVISION

The paper deals with peculiarities of innovation activity in the context of economic security comprehensive provision. The process of innovation development is studied from the perspective of ensuring economic security; the relationship between enterprise economic security and innovation activity is demonstrated. The author defines common principles that characterize innovation policy implementation, as well as activity ensuring economic security; outlines the main effects of innovations that contribute to enterprise economic security.

Keywords: innovation, innovation activity, innovation policy, enterprise economic security.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку інноваційна діяльність виступає основою довгострокового існування підприємств, формування їх конкурентних переваг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Інноваційний розвиток є чинником підвищення ефективності виробництва, досягнення світових стандартів якості продукції, використання прогресивних методів управління бізнесом. Разом з тим інноваційна діяльність завжди пов'язана з додатковими ризиками, що негативно впливає на економічну безпеку підприємства. Таким чином, лише ефективна інноваційна політика може гарантувати захищеність усіх систем підприємства від негативної дії зовнішніх та внутрішніх факторів, попереджати та усувати загрози, забезпечуючи достатній рівень економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним з дослідженням проблем інноваційної діяльності, присвячено роботи багатьох вчених та практиків. Провідними вітчизняними дослідниками інновацій на мікро- та макrorівні є: І. Алексєєв, В. Александрова, О. Алімов, Ю. Бажал, О. Барановський, П. Беленький, С. Бойко, О. Василик, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гойко, М. Долішній, Б. Кваснюк, О. Кириленко, О. Ковалюк, М. Козоріз, М. Крупка, О. Кузьмін, С. Онишко, В. Опарін, А. Пересада, А. Поддєрьогін, В. Точилін, В. Федосов, Л. Федулова, Д. Черваньов, А. Чухно, Н. Чухрай, Л. Шаблиста, С. Юрій та інші.

Фундаментальні основи теорії інновацій викладені в працях таких зарубіжних науковців, як П. Друкер, М. Портер, Й. Шумпетер.

Серед публікацій, які присвячені проблемам інноваційного забезпечення економічної безпеки, варто відзначити працю С.В. Лабунської [1], у якій визначено вплив результатів інноваційної діяльності на рівень економічної безпеки підприємства та доведено існування множинного зв'язку між економічною безпекою та інноваційною активністю підприємства. Роль і місце інноваційної політики підприємства у формуванні його економічної безпеки досліджує С.М. Шкарлет. У праці [2] автор розглядає інноваційну політику як основу економічної безпеки підприємства та інструмент інноваційного перерозподілу ресурсів підприємства на користь конкурентоспроможних господарських ініціатив.

Проте незважаючи на велику кількість досліджень і публікацій щодо проблем інноваційної діяльності, її аспекти в сфері забезпечення економічної безпеки залишаються дискусійними.

Постановка завдання. Ціллю даного дослідження є розгляд особливостей здійснення інноваційної діяльності в контексті комплексного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційна діяльність, що, згідно чинного законодавства, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [3], в Україні є недостатньо активною. Так, упродовж 2010-2013 рр. питома вага інноваційно активних підприємств становила 20,4%. У 2012 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1758 підприємств (17,4%) [4]. Питома вага підприємств, що впроваджували інновації у 2013 році склала 13,6% [5]. Із загальної кількості підприємств 5,0% займалися лише технологічними інноваціями (продуктовими та процесними), 10,4% – лише організаційними та маркетинговими інноваціями (нетехнологічними інноваціями), 5,0% – технологічними і нетехнологічними інноваціями (рис. 1).

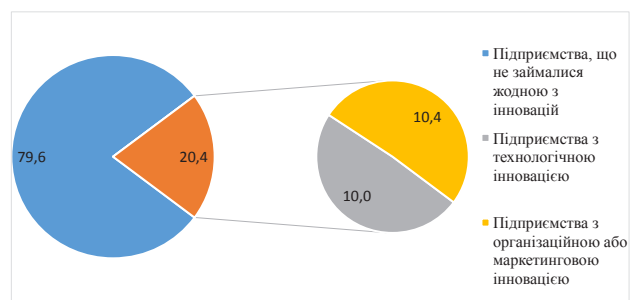

Рис. 1. Розподіл підприємств і організацій за типами інновацій упродовж 2010-2013 рр., у % до загальної кількості підприємств

Сформовано за [4]

Щодо напрямів інноваційної діяльності підприємств України, то 1096 підприємств з технологічними інноваціями (62,3% інноваційно активних підприємств) придбали машини, обладнання та програмне забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг, 304 підприємств виконували науково-дослідні роботи (3% від загальної кількості промислових підприємств). Незначна частка підприємств проводили навчання та підготовку персоналу для розроблення й впровадження ними нових або значно удосконалених продуктів і процесів, здійснювали ринкове запровадження інноваційних продуктів та послуг, включаючи ринкове дослідження і проведення рекламної кампанії, здійснювали процедури та технічну підготовку до запровадження нових або значно удосконалених продуктів і процесів, які ще жодного разу не були представлені.

Результатом інноваційної діяльності є впровадження інновацій та їх комерціалізація. Спостерігається нестійка тенденція зміни впроваджень нових технологічних процесів та освоєних інноваційних видів продукції. Так, упродовж 2003-2006 рр. спостерігається спад активності, а з 2007 р. незначне збільшення впроваджених нових технологічних процесів. У діапазоні 2,4-7,4 тис. найменувань коливається виробництво інноваційної продукції. При цьому при збільшенні питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації, частка реалізованої інноваційної продукції зменшується і становить 3,3% у 2012 й 2013 рр. (рис. 2).

Рис. 2. Впровадження інновацій на промислових підприємствах України упродовж 2000-2013 рр.

Сформовано за [5]

У розвинених країнах частка інноваційних підприємств досягає 70%, виробництво і експорт наукоємної продукції забезпечує до 80-90% приросту ВВП.

Зростання ВВП на основі нових технологій в Україні становить менше відсотка.

Така низька активність інноваційної діяльності є результатом дії дестабілізуючих чинників, що формують негативне інвестиційно-інноваційне середовище бізнесу: обмеженість джерел фінансування; складність дозвільних процедур; недостатня інформованість про існуючі технології та можливості ринків; відсутність реальної державної підтримки та ін.

Безпосередньо на підприємствах інноваційна діяльність здійснюється хаотично, відсутнє належне обґрунтування інновацій та їх стратегічне планування, що в підсумку створює додаткові загрози їх економічній безпеці.

Економічна безпека підприємства розглядається більшістю науковців як стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки та устаткування, тощо) і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування, динамічного розвитку та запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам. При забезпеченні належного рівня економічної безпеки господарючий суб'єкт найбільш ефективно використовує наявні ресурси та досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачуваних обставин і в основному досягає цілей бізнесу в умовах конкуренції [6-8].

В аспекті економічної безпеки підприємства його інтелектуальний ресурс виступає як результат науково-інноваційного пошуку. Заходи та засади інноваційної політики підприємства виступають рушійною силою соціально-економічного фактору розвитку підприємства та є одним із найбільш вагомих чинників формування його економічної безпеки [2].

Інновації охоплюють усі складові безпеки підприємства: фінансову, інтелектуальну, кадрову, технологічну, правову, екологічну, силову, ринкову та інформаційну. З огляду на це інноваційну діяльність варто розглядати як умову й засіб комплексного забезпечення економічної безпеки.

Проведені дослідження показують, що існують наступні залежності:

- при ефективній інноваційній діяльності рівень економічної безпеки зростає;
- втрати від інноваційної діяльності, додаткові ризики та невизначеність зменшують рівень економічної безпеки.

Інноваційний розвиток, як результат успішної інноваційної діяльності підприємства, дає можливість найповніше використовувати інтелектуальні ресурси, застосовувати прогресивні методи управління. З позиції забезпечення економічної безпеки підприємства, процес інноваційного розвитку виглядає наступним чином (рис. 3).

Під інноваційною політикою підприємства розуміють сукупність цілей, принципів і правил з розробки і впровадження інновацій на підприємстві [9].

Досліджуючи принципи інноваційної політики підприємства та діяльності із забезпечення економічної безпеки, було виявлено їх спільну природу. До основних споріднених положень даних видів діяльності на підприємстві варто віднести:

1. *Стратегічна спрямованість.* Інноваційна політика, як і політика безпеки, мають формувати умови для створення і збереження тривалих конкурентних переваг підприємства, що вимагає прогнозування розвитку ринкової ситуації у довгостроковому періоді. Тому інноваційну діяльність та заходи із забезпечення економічної безпеки слід планувати в межах

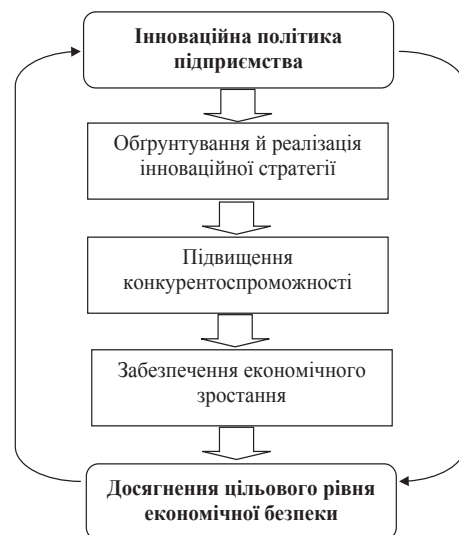

Рис. 3. Процес інноваційного розвитку з позицій забезпечення економічної безпеки

обраної загальної стратегії підприємства, а їх реалізація повинна забезпечувати досягнення стратегічних цілей.

2. *Цілеспрямованість.* Будь-які зміни на підприємстві слід здійснювати з певною метою, яку конкретизує система цілей – набір бажаних характеристик, до яких прагнуть та заради яких здійснюється діяльність. Чітке визначення цілей інноваційної політики дає змогу вибрати засоби її здійснення. Разом з тим обґрунтування цільового рівня економічної безпеки дозволяє визначитись з методами конкурентної боротьби, обрати інструменти реалізації інноваційних та інших функціональних стратегій.

3. *Комплексність.* Принцип комплексності полягає в тому, що при впровадженні інновацій необхідно враховувати всі їх аспекти: технологічні, економічні, соціальні, ринкові, психологічні, організаційні, політичні тощо. Забезпечення економічної безпеки також повинне бути комплексним, що передбачає залучення до процесу всіх внутрішніх елементів підприємства та повноту врахування чинників зовнішнього середовища.

4. *Унікальність.* Система інновацій та економічної безпеки є унікальною й особливою на кожному підприємстві, адже залежить від стадії розвитку підприємства, його масштабів, наявного потенціалу, конкурентного середовища, рівня ризикованості діяльності тощо.

5. *Плановість.* Планування інновацій та економічної безпеки має відбуватися з урахуванням стратегічних цілей, відмінностей залучення у ці процеси різних служб підприємства. Цей принцип передбачає також безперервність процесів впровадження інновацій та формування економічної безпеки.

6. *Інформаційна забезпеченість.* Цей принцип передбачає формування економічної безпеки з урахуванням сучасних досягнень науково-технічного прогресу і тенденцій розвитку науки і техніки у відповідній галузі. Вільний доступ до джерел науково-технічної інформації з метою забезпечення підрозділів, що задіяні в інноваційній діяльності, нормативно-технічною, конструкторською документацією, патентними описами, власними розробками, ноу-хау, які впроваджує підприємство.

7. *Ефективність.* Принцип ефективності означає раціональне співвідношення між витратами на ство-

рення й впровадження інновацій (забезпечення економічної безпеки) і цільовими ефектами. При цьому ефект може мати не тільки грошову форму, а й форму економії часу, підвищення якості продукції (послуг), ефективності управління тощо.

Інноваційна політика підприємства повинна оформлятися у вигляді відповідних планів і програм. Основою втілення інноваційної політики в конкретні заходи є обґрунтування інноваційної стратегії.

Інноваційну стратегію розглядаємо як узгоджену сукупність управлінських рішень, що впливають на інноваційну діяльність підприємства і мають довгострокові наслідки. Саме успішно реалізована інноваційна стратегія сприяє економічному розвитку підприємства, підвищенню ефективності його ресурсного потенціалу, забезпеченню стабільності функціонування та відповідності продукції потребам ринку, що формує високий рівень конкурентоспроможності продукції та підприємства зокрема.

Таким чином, в контексті активізації процесів забезпечення економічної безпеки підприємства засобами інноваційного розвитку варто виділити основні наслідки інновацій:

- постійна диверсифікація виробництва, що є наслідком кількісного й якісного оновлення продукції (розширення асортименту, підвищення якості, виробництво принципів нової продукції);

- освоєння нових ринків (розширення меж існуючих) завдяки впровадженню комплексу маркетингових інновацій;

- підвищення ефективності виробництва шляхом впровадження новітніх досягнень науково-технічного прогресу (нові види матеріалів, економія ресурсів, зменшення виробничих втрат, сучасні методи організації виробництва тощо);

- удосконалення управління з допомогою застосування прогресивних методів організації праці, фінансування, кадрового навчання, інвестування, капіталізації та інших заходів, що спрямовані на зменшення підприємницького ризику; збільшення ефективності діяльності підприємства; забезпечення безперервності, гнучкості і динаміки всього процесу прийняття інноваційних рішень за усіма засадами інноваційної політики.

Отже, інноваційна діяльність підприємства є умовою й засобом комплексного забезпечення економічної безпеки, адже охоплює усі складові, що її формують: фінансову, інтелектуальну, кадрову, технологічну, правову, екологічну, силову, ринкову та інформаційну.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами проведеного дослідження можемо сформулювати наступні висновки:

1. Інноваційна діяльність вітчизняних промислових підприємств характеризується низькою активністю в порівнянні з розвинутими країнами.

Причинами неефективної інноваційної політики підприємств є негативне інвестиційно-інноваційне середовище бізнесу, що зумовлене обмеженістю джерел фінансування; складністю дозвільних процедур; недостатньою інформованістю про існуючі технології та можливості ринків. Необхідною є дієва політика уряду щодо стимулювання інноваційної діяльності підприємств, сприяння поширенню інновацій та зменшення факторів, що перешкоджають діяльності українських інноваційних підприємств.

2. Принципами інноваційної політики та діяльності із забезпечення економічної безпеки є: стратегічна спрямованість, цілеспрямованість, комплексність, унікальність, плановість, інформаційна забезпеченість, ефективність. Врахування названих принципів при реалізації інноваційної стратегії гарантує забезпечення економічного росту підприємства та конкурентоспроможності, досягнення цільового рівня економічної безпеки.

3. Важливого значення набуває досягнення такої інтенсивності інноваційної діяльності, яка сприятиме зміцненню системи економічної безпеки підприємства в довгостроковому періоді.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лабунська С.В. Інноваційна діяльність підприємства як фактор ризику та умова зміцнення його економічної безпеки / С.В. Лабунська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 725. – С. 297–304.
2. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства : інноваційний аспект: [монографія] / С.М. Шкарлет. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 432 с.
3. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: [статистичний збірник]. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 287 с.
5. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: [монографія] / Васильців Т.Г., Волошин В.І., Бойкевич О.Р., Каркачук В.В., [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів: Арал, 2012. – 386 с.
7. Економіка підприємства: [навч. посіб.] / Ліпич Л.Г., Буняк Н.М., Загоруйко В.Л. та ін.; за заг. ред. Л.Г. Ліпич; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк: РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. – 492 с.
8. Маслак О.І. Управління економічною безпекою підприємства на принципах забезпечення її раціонального рівня / О.І. Маслак, Н.Є. Гришко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 1. – С. 198–208.
9. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки. Навч. посіб. / В.І. Захарченко, Н.М. Корсікова, М.М. Меркулов – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.